niets van dat het geboren is, en eerst een of twee jaren daarna begint het zelfbewustzijn in het kind te ontwaken.

KUYPER.

„Als de botte volkomen is."

> Want voor den oogst, als de botte volkomen is, en de onrijpe druif rijp wordt na den bloesem, zoo zal Hij de ranken met snoeimessen afsnijden, en de takken wegdoen en afkappen.
>
> Jesaja 18 : 5.

Het woord *botte* verstaan de meesten niet meer, maar uitnemend goed begrijpt nog een iegelijk, wat het is als een boom aan zijn takken *uitbot*. Datgene nu wat aan de takken uitbot, noemden onze vaderen, zoolang het nog geen ontloken bloem of rijpe vrucht was, de *botte*, waar wij meer gewoon zijn van *knop* of *uitspruitsel* te spreken.

»Als de botte volkomen is", beduidt derhalve dien toestand van den struik of van den wijnstok, als het uitspruitsel aan de takken in zooverre voltooid is, dat de knop niet meer zwelt en de druif aan den tros niet meer toeneemt in omvang, en dat toch de bloem *nog niet* ontloken of de druif *nog niet* tot rijpheid gekomen is.

Daarom staat er dan ook: *Vóór den Oogst*, als nu de *botte* volkomen is, dan zal Hij de ranken met snoeimessen *afsnijden* en de takken wegdoen en *afkappen*."

Waarop doelt dit nu?

Op niets anders dan op het uitbotten van de zonde aan de takken en ranken van ons hart.

Jesaia profeteert hier tegen Moorenland. In dat heidensch land woelt de ongerechtigheid, en is op het punt tot zulk een macht te geraken, dat men Israël zal te lijf gaan en Gods volk vernietigen.

En nu komt de profeet in den naam des Heeren, om Israël aan te zeggen: Vreest niet, want wel liet Ik de ongerechtigheid dusver geworden. Maar als ze nog *iets* verder zal gerijpt zijn, en bijna tot haar doel zou komen, juist op het oogenblik, waarop de botte, de uitbotting volkomen zal zijn, dan zal Ik mijn macht en majesteit toonen, en al dit uitspruitsel der ongerechtigheid uitroeien en vernietigen.

En natuurlijk, wat hier voor de zonde van Moorenland geldt, geldt ook voor de ongerechtigheid in ons eigen midden.

God de Heere laat het kwaad der zonde uitbotten, bloesem zetten, rijpen en *bijna* vrucht dragen; maar juist als de ongerechtigheid aan haar onheiligen oogst toe zou komen, dan treedt zijn Majesteit tusschenbeide en kapt Hij alle tak der zonde en alle ongerechtige rank weg.

De les der zielkunde die hierin ligt is goud waard.

Wie toch geen vreemdeling is in zijn eigen hart, kent zeer wel allerlei zondige ranken, die ook aan den wijnstok van zijn eigen zieleleven uitschoten, en begrijpt soms niet waarom God de Heere al zulke zondige uitspruitsels niet terstond wegkapt.

Dit toch doet de Heere gemeenlijk niet. Het is maar uiterst zelden, dat Hij een zondige overlegging, een onheilige zaadkorrel terstond en onverwijld zoo in ons neertrapt, dat er geen spoor van achter blijft. Veeleer ontvangen we lang niet zoo zelden den indruk, alsof God de Heere zulk een booze kiem ontkiemen laat, en soms ons zelfs in allerlei verzoeking leidt, die deze kiem nog bedauwt en besproeit. Ja, alsof God de Heere wel verre van ons op zulk een onheiligen weg tegen te staan, ons er de paden voor effent.

Is nu een ziel niet uit Gods Woord geleerd, dan werkt dit antinomiaansch. D. w. z. dan raakt zulk een ziel onder de onheilige voorstelling, alsof zulk een zonde eigenlijk zoo diep zondig niet was, en alsof, waar God er niet tegen strijdt, ook wij van dien strijd tegen zulk een onheilige neiging wel mogen afiaten.

En zoo zijn er kinderen Gods geweest, die soms lange jaren, een enkele tot aan zijn dood toe, zulk een boezemzonde bijhielden, en er zich aan wenden, om met zulk een doodelijke wonde in hun hart voort te leven.

Zooals Paulus zegt: Daarom zijn er onder u zoovele geestelijke kranken.

Wie daarentegen uit Gods Woord geleerd is, die weet, dat God in de zweer niet pleegt in te snijden, eer de zweer geheel uitgebot en gerijpt is; maar ook dat de zweer al dien tijd voor *onze* rekening, voor *onze* verantwoordelijkheid blijft.

Vergis u dus nooit over den toestand uwer ziel.

Dat alles u naar wensch gaat en dat uw overleggingen en plannen slagen en gelukken, is op zichzelf nog nooit een bewijs, dat ge op Gods weg zijt en de Heere met u optrekt.

Als een dief die in wil breken, de deur niet op het nachtslot, den wachthond niet in zijn hok en den bewoner van huis vindt, zou die dief ook wel van *zegen* kunnen spreken, zooals Gods voorzienig bestuur zijn diefstal begunstigde. En daarom mag goed geluk, succes, of wat men vromelijk zegen noemt, nooit maatstaf voor u zijn, om het zedelijk gehalte van uw streven en bedoelen te beoordeelen.

Goed geluk, zegen of succes komen uit Gods *verborgen* raad, en naar dien verborgen raad moogt ge *nooit* uw zedelijk leven beoordeelen. Maatstaf voor goed en kwaad blijft *alleen*, blijft in *ieder* geval, eeniglijk en uitsluitend de *geopenbaarde* wet Gods.

Dat spreken van »kennelijk gezegend", niet om tot dank op te wekken, maar als waarmerk dat ge op den goeden weg zijt, is daarom *alleen* antischriftuurlijk, en in zijn hart antinomiaansch.

Vooraf moet altoos gaan het *zedelijk* oordeel, of ge een zaaksgerechtigheid hebt en in uw bedoeling *uit het geloof* hebt gehandeld. En dan moogt ge zeer zeker ook op den zegen des Heeren merken, doch uitsluitend om te overvloediger in den dank uws harten, in »de varren uwer lippen" en in de offerande van uw toewijding te zijn.

Alleen zoo ge dezen antinomiaansch-en zuurdeesem uitbant, zult ge dan ook getroost staan in uw lot en getroost tegenover de ontwikkeling der wereldgebeurtenissen.

Getroost *in uw lot*.

Vaak toch is er een ongerechtige man die tegen u opkomt, tegen u bouwt, en u het leven bitter maakt.

Ziet gij nu hoe zulk een ongerechtige man voorspoed heeft, hoe de hoovaardij hem omringt als een keten, en hoe hij zijn wortel uitslaat als een inlandsche boom, dan maakt dat bang, dan wordt dat een aanstoot voor uw geloof, en doet u ten leste vragen: »Ben ik wel op den goeden weg?"

Weer antinomiaansch dus; want dan laat ge het antwoord op de vraag, of gij goed of kwaad doet afhangen van het *succes* dat uw tegenstander heeft.

Maar verstaat ge het woord, dat God, eerst *als de botte volkomen is*, het snoeimes in de rank der ongerechtigheid zet, dan verandert dit opeens geheel.

Dan toch doorziet ge het, hoe God de Heere zulk een ongeestelijk man geworden laat, en zijn ongerechtig drijven laat uitbotten, en *bijna* tot rijpheid en gedijen laat komen, om het dan, als het kwaad eindelijk zijn volle vrucht zou dragen, met wortel en tak uit te roeien.

Voor u een beproeving en voor hem een verzwaring van zijn oordeel.

Maar ook, dan zijt ge getroost met het oog op de ontzettende gisting in staat en maatschappij.

Immers dan gevoelt ge, hoe God de Heere ook op dat terrein de booze verschijnselen niet smoort in de kiem, maar laat opschieten en uitbotten, om ze dan, als ze *bijna* gerijpt zijn, in een oogenblik te verdoen door den adem zijns monds.

Zoo zal het eens toegaan in de wederkomst des Heeren, en zoo gaat het nu reeds gedurig toe, als een profetie van wat dán zal komen.

Zijt ge nu antinomiaan, dan zegt ge: In dit kwaad is Gods oordeel, en dus mag ik er niet tegen ingaan. Wie toch zou sich tegen den Heere durven verzetten?

Maar zijt ge een kind van God en beeft ge dus voor zijn Woord, dan bant ge al zulke antinomiaansche gedrochtelijkheid met heilige verfoeiing uit uw ziel en uit uw levenskring uit; het verstaande, dat wel God de Heere al zulk kwaad geworden laat, maar dat de zonde die er in zit, voor rekening blijft, van wie ze doet; en dat gij aan die *zonde* en aan dat *kwaad* ook zelf medeplichtig zult staan in zijn oordeel, zoo ge niet, naar luid van Gods *geopenbaarde* ordinantiën, er met al het vermogen dat u op de hand is gezet, tegen ingaat en tegen strijdt.

KUYPER.

Amsterdam, 20 Nov. 1891.

Weer hebben zich ook deze week een kleine honderd nieuwe abonnenten aangemeld, om profijt van de Premie over den Heidelbergschen Catechismus te trekken.

Nu is dit niet onbegrijpelijk, want de Premie levert een voordeel op van niet minder dan *Twaalf Gulden;* en de betaling in zestien termijnen à *f* 0.75 is zoo gemakkelijk mogelijk gemaakt.

Maar juist daarom kunnen we niet ernstig genoeg ons verzoek herhalen, dat onze abonnenten toch tot *beslissing* mogen komen, en zoo ze inteekenen willen, dit thans onverwijld doen.

Immers nog altoos zijn er ruim twee duizend vijfhonderd abonnenten die niets van zich hooren lieten, en daar elk abonnent recht op *twee* exemplaren van de *Premie* heeft, doorziet toch een ieder dat het ons onmogelijk is de oplage te bepalen, eer we althans eenigermate weten, hoevele van deze 2500 abonnenten nog wenschen in te teekenen.

De wederzijdsche waardeering, die op het Sociaal Congres zich zoo duidelijk uitsprak, was daarom zoo schoon, omdat ze volkomen oprecht was, en in geen enkel opzicht kan toegeschreven aan een altoos bedenkelijk *compromis*, noch ook aan het bedekken van wederzijdsche overtuigingen.

Mannen, en ook theologen, van zeer onderscheidene richtingen waren hier saâm, die geen oogenblik aarzelden het openlijk uit te spreken, dat ze de kerkelijke of theologische inzichten van anderen volstrekt niet deelden, deze in menig opzicht zelfs voor hoogst gevaarlijk hielden, en geen oogenblik aarzelen zouden om deze principieel te bestrijden.

Maar behield zoo een iegelijk zijn eigen kerkelijk en theologisch inzicht ongedeeld en ongeschonden, men zag evenzoo met volkomen helderheid in, dat men in die stukken der waarheid, die in de sociale quaestie toongevend zijn en dus onze overtuiging beheerschen moeten, geheel *eenstemmig* dacht.

Er was dus geen gezochte noch gemaakte eenheid, maar een eenheid waarin innerlijke waarheid school.

Omdat men over de fundamenteele stukken der waarheid, die hier in aanmerking kwamen metterdaad eender dacht en eenzelfde belijdenis had; daarom en daarom alleen, kon men zonder zweem van verwarring, en zonder schijn van beginselverloochening, uitnemend wel over de sociale vraagstukken saamspreken, en saâm tot besluiten komen.

Iets wat zoo waar is, dat men juist in de eerste sectie, waar anders de verschillen het sterkst hadden moeten uitkomen, het eendrachtigst saâmwerkte en het minst met verschil van inzicht had te worstelen; terwijl men omgekeerd in de derde sectie, waar iemand, die niet op de hoogte was, allicht zou gezegd hebben, dat het verschil van inzicht het minst zou uitkomen, veel meer moeite had, om tot vaste besluiten te geraken.

En nu weten we wel, dat de eerste sectie minder met den eisch der werkelijkheid in aanraking kwam, terwijl de derde sectie juist de moeielijkste positie had, omdat ze op elk punt met dien eisch had te rekenen, maar het pleit dan toch voor de mogelijkheid van saamwerking ook onder theologen van verschillende richting, dat in de theologische sectie, als we haar zoo noemen mogen, de eendracht en de overeenstemming geen oogenblik schade leed.

Dit resultaat nu achten we van het hoogste gewicht.

Christenen zijn nu eenmaal niet op elk punt van gelijk inzicht, en toch *moeten* ze op menig terrein saamwerken.

Nu kan die saamwerking op tweeërlei wijs verkregen.

Of kunstmatig, doordien men in de oppervlakte blijft zweven, de verschillen bedekt, en zoo een gefingeerde eenheid toovert.

Dat was de weg der Irenischen.

Of wel doordien men duidelijk uitspreekt, waarin men verschilt, maar ook waarin men eenstemmig denkt, en alsnu, dat bestreden terrein mijdende, saamkomt op al zulk terrein, waarover men uit volle overtuiging verklaart saam eender te denken, en alsnu zijn saamwerking tot dit terrein bepaalt.

Zoo wenschte de *Heraut* het steeds.

En het Sociaal Congres heeft thans opnieuw het bewijs geleverd, dat deze methode metterdaad de vuurproef kon doorstaan en zich kenmerkte door volkomen *oprechtheid* en door groote *veerkracht* tegelijk.

Onlangs gaven we een kort uittreksel van een rede op 20 October jl. door Prof. Dr. J. Woltjer gehouden, en die ter perse ging onder den voor menigeen volstrekt onverstaanbaren titel van *„De wetenschap van den Logos."*

Niets is moeielijker dan het begrip „Wetenschap" te bepalen, en wat „Logos" zij, is zoo bijna onmogelijk uit te drukken, dat ook wij voor schakel zinken zouden, zoo van ons gevergd wierd in een korte omschrijving, voor alle burgers en boeren, verstaanbaar, duidelijk, glashelder en op uitputtende wijze, d. w. z. *volledig* weer te geven, wat die titel van „Wetenschap van den Logos" bedoelt.

Dit ligt er nu niet aan, dat Prof. Woltjer te geleerd is, want maakt halve geleerdheid troebel, kerngezonde en voltooide geleerdheid, gelijk de zijne, is zuiver als het licht.

Prof. Woltjer's rede is dan ook doorzichtig en helder als een boschkreekje op een zonnigen zomerschen dag.

Maar zooals er nu eenmaal allerlei dingen in het boerenbedrijf voorkomen, die de knapste boer nooit zoo aan een steedsch juffertje kan uitleggen, dat ze er *alles* van begrijpt, zoo zijn er zaken ook in het professorsbedrijf, die men met den besten wil nu niet in alles duidelijk kan maken voor een anders knap burgerman.

Geen haar van ons hoofd denkt er dan ook aan, om zulk soort redevoeringen in de *Heraut* te gaan toelichten.

Dat zou er iets van hebben, alsof schrijver dezes zich inbeeldde, de dingen duidelijker te kunnen zeggen dan zijn ambtgenooten elk voor hun eigen vak; en daarvoor wenschen we ons te wachten.

Steeds bepaalden we ons dan ook tot de korte aankondiging van zulke redevoeringen en lieten het verder aan onze lezers over, om zelf het profijt en het genot te hebben van wat de lezing der rede aanbood.

Ons was het genoeg zoo we tot die lezing hadden geprikkeld.

En nu weten we wel, dat velen het de dwaasheid zelve vinden, dat wij aan de eenvoudige lieden in den lande de lezing van rectorale oratiën aanbevelen, maar hiertegenover veroorloven wij ons de opmerking, dat nu sinds jaren ons blad kost zwaar genoeg bood, om ook een eenvoudiger publiek op de lezing van rectorale oratiën voor te bereiden; vooral wanneer men, gelijk Prof. Woltjer deed, zijn citaten vertaalt in het Hollandsch.

Calvinisten kunnen tamelijk diep en helder denken. Ze staan er in dit opzicht heel anders aan toe dan de Methodisten. Ze hebben een eigen leven en wereldbeschouwing en hebben die doorgedacht. Het resultaat van wat de knapste mannen eeuwenlang gepeinsd hebben, is in hen gevaren. En wel hoort men deze mannen meer dan eens klagen, dat de prediking *nist diep genoeg* gaat, maar bijna nooit dat ze *te* diep ging.

Dat we op deze rede van Prof. Woltjer terugkomen heeft dan ook een ander doel.

Ze draagt namelijk een *exceptioneel* karakter, dat waard is kortelijk te worden toegelicht.

Toen de Vrije Universiteit in het leven trad, is door meer dan één de valsche en onware voorstelling gegeven, alsof ze een stichting ware, uitsluitend bestemd om Dienaren des Woords te vormen.

Hier nu kwamen we steeds tegen op.

Niet alsof we dit doel gering zouden schatten.

Werd de keuze voor een land gesteld om het desnoods met gebrekkige artsen, rechters enz. te doen, maar uitnemende Dienaren des Woords te hebben, zoo zouden wij geen oogenblik aarzelen, om het laatste te kiezen.

Als een land en volk geheel wegzinkt moet het klagen: Niet één protect is ons gebleven. En als er maar weer allerwegen goede profeten in het land opstaan, komen straks de goede artsen, rechters enz. vanzelf; maar nooit omgekeerd.

Neen ons protest tegen die voorstelling ging alleen daarom uit, omdat er uit bleek, hoe volstrekt niets vele goede Christenen nog begrijpen van den strijd die ook in de wereld der gedachten is aangebonden.

Ze zien niet in die overigens kundige en vroede mannen, die nog altoos vrede nemen met de Staatsuniversiteiten, hoe geheel de wereld van ons hooger bewustzijn almeer uitsluitend leven gaat uit de rede en uit de zondige natuur; daardoor noodzakelijk anti-Christelijk wordt; en ten slotte niet alleen het geloof aan den Christus, maar geheel de Christelijke religie, en dus ook het geloof aan een Almachtig God, aan zijn heilige ordinantiën en zijn voorzienig bestel uitbant; en hoe ons volk, en onze beste jonge mannen in dat volk, onherroepelijk verloren gaan, zoo de wateren van dezen stroom steeds meer heel ons land overvloeien en er geen andere ontwikkeling van wetenschap tegenover wordt gesteld.

De Vrije Universiteit bedoelt dan ook heel iets anders dan enkel een kweekschool voor aanstaande predikanten te zijn. Ze bedoelt niets minder dan om tegen de anti-Christelijke ontwikkeling der wetenschap een Christelijke ontwikkeling der wetenschap over te stellen. En ze is Calvinistisch, ze is Gereformeerd, niet om daarmee partijoogmerken na te jagen, maar omdat wie op wetenschappelijk gebied optreedt, voor zich zelf moet hebben uitgemaakt, niet alleen of hij in den Christus Gods gelooft, maar ook of hij in den Christus gelooft op Doopersche, Luthersche, Methodistische of Gereformeerde wijs.

Hieruit echter vloeit vanzelf voort, dat het niet aangaat van de Vrije Universiteit de welgerijpte vrucht te vergen, eer ze tijd heeft gehad, om haar ontzaglijke taak door te denken.

Haar roeping toch is het, om op elk gebied en voor elke wetenschap die ze doceert *school* tegenover *school* te plaatsen.

School tegenover school, niets minder dan dat.

Een *theologische school* tegenover de theologische school der Modernen, Groningers en Ethischen. Een *juridische school* tegenover de juridische school onzer revolutionairen en pantheisten. En zoo ook een *litterarische school* tegenover de school onzer paganistische of heidensche litteratoren. En zelfs als men daarmee gereed zal zijn, is men er nog niet, maar moet evenzoo een algemeen *wetenschappelijke* school geplaatst tegenover de valsche wetenschappelijke school van het rationalisme en het naturalisme, teneinde *den weg die tot kennis leidt* van uit het Christelijk standpunt af te bakenen.

Een theologische *school* nu is op ons standpunt *niet* een theologie, die met den grooten hoop meegaat, en voorts apologetisch enkele aanvallen afslaat of wilkeurig enkele waarheden bijbehoudt; neen, maar zulk een theologie, die uit *eigen beginsel* en naar *eigen methode* voor *alle* vakken der theologie tot zulk een *principieele* voorstelling leidt, dat vanzelf de waarheid ten voeten uit aan het licht trede en een eigen theologische wereld voor ons bewustzijn kan oprijzen.

Een eigen *juridische school* is niet een onderwijs in de onderscheidene vakken der rechtsgeleerdheid, waarbij men den gewonen gang volgt, maar hier en daar de elders gewonnen resultaten ombuigt, voorzooveel het geloof aan Gods Woord dit noodzakelijk maakt, of op grond van Gods Woord nu en dan critiek op de gangbare opinie oefent; neen, maar zulk een rechtsgeleerdheid, die uit een *eigen beginsel*, naar *eigen methode*, tot zulk een *principieele opvatting* van het recht en zulk een *voorstelling* van het recht voor de onderscheidene vakken leidt, dat, mits één vak maar principieel zij uiteen gezet, de principieele uiteenzetting van alle andere vakken vanzelf kan volgen.

En zoo nu ook is een *litterarische school* in den door ons bedoelden zin niet een litterarische studie, waarbij men de lezing van enkele te banale schrijvers verbiedt, nu en dan op het verkeerde van de heidensche litteratuur wijst, en waar het pas geeft eenige critiek oefent; neen, maar zulk eene, die een *eigen beginsel* ontdekt, uit dat beginsel naar een *eigen methode* voortarbeidt, en alzoo ongemerkt en met noodzakelijkheid voor *alle* vakken der philologie tot zulk een *voorstelling* en *opvatting* geraakt, dat geheel de litterarische studie met het diepste van onze belijdenis in overeenstemming komt.

Welnu, juist dit is het wat ook Prof. Woltjer heeft ingezien, en het is aan dit inzicht dat we zijn poging danken, om in zijn rectorale oratie door te dringen tot in den wortel van zijn vak, en dien wortel zoo bloot te leggen, dat een ieder thans gevoelen kan, hoe ook de philologische studie *een geheel andere* wordt, zoodra ze beoefend wordt door een Christen, die Christen óók in zijn wetenschap *wil* zijn en *is*.

Zeer juist toch ging hij daarbij uit, niet van zijn persoonlijke overtuiging, maar van de principieele beschouwingen over den mensch, het bederf onzer rede door de zonde, de verlichting door den Heiligen Geest, de algemeene genade enz., gelijk die door het Calvinisme, dank zij Calvijns arbeid, nu al deze eeuwen geleeraard zijn.

Zijn collectie citaten uit Calvijn is dan ook even keurig als voortreffelijk.

En na zich aldus te hebben afgevraagd, van welke beschouwing omtrent den mensch en de menschheid, omtrent de rede en haar krankheid en genezing, een belijder van den Christus had uit te gaan, heeft hij ons een weg afgebakend, waarlangs de philoloog, zonder een oogenblik aan zijn eigen overtuiging ontrouw te worden, zich op classieken bodem kan voortbewegen naar zijn doel.

Dat de theologische school hiermede eerder gereed was dan de litterarische baart daarbij geen verwondering. Voor haar lag de zaak veel gemakkelijker, en het moeilijkst lag ze op litterarisch gebied.

Maar juist daarom herhalen we hier onzen te warmer dank aan Prof. Woltjer, die ook op zijn zoo veel moeielijker terrein de koe bij de hoorns dorst vatten, en ons een zoo uitmuntend geslaagde eerste poging geleverd heeft, om licht in deze duisternis te ontsteken.

Een treurig schouwspel levert op dit oogenblik de Vrije kerk van Waadtland in Zwitserland op.

Ook daar heeft men, toen de vrucht van den *Reveil* doorbrak, geoordeeld boven Calvijn uitgewassen te zijn, en geen confessie meer van noode te hebben. Het zou alleen de liefde Christi zijn die allen saambond, en hoogstens de hoofdwaarheden der Christelijke religie zouden de banden zijn.

Doch de gevolgen van dit goed bedoelde, maar slecht gekozen standpunt zijn dan ook niet uitgebleven.

De druk der *Vermittelungstheologie* is ook op de Theologische school te Lausanne haar verderfelijken invloed gaan uitoefenen. Van irenisch is men methodistisch, van methodistisch mystiek en van mystiek ethisch geworden, en nu is men reeds zoo ver, dat Prof. Astié, die door heel Europa als een belijdend Christen en als een steunpilaar van de Christelijke beweging gold, openlijk met alle orthodoxie gebroken heeft en tot het modernisme is overgeloopen.

Hij heeft namelijk in een opzettelijke uiteenzetting geloochend, dat Christus reeds bestaan had vóór hij te Bethlehem geboren werd. Hij gaat dus achter de Arianen terug; is niet eens een oud-Groninger meer; maar ziet in Jezus niets dan een mensch, geboren gelijk elk onzer, alleen rijker met religieus genie begaafd.

Natuurlijk is hiermee de laatste draad die hem aan de orthodoxie bond, doorgesneden.

Prof. Astié is van nu aan eenvoudig een besadigd moderne.

Doch wat is nu het ergste?

Dit, dat deze hoogleeraar aan deze kerkelijke school reeds jarenlang deze zelfde denkbeelden aan zijn studenten inprentte eer het publiek er van wist.

Dat dus de meeste jonge predikanten, zonder er openlijk voor uit te komen, reeds feitelijk met de Christelijke religie gebroken hadden.

En dat thans nu het kwaad uitkomt, deze jonge predikanten het voor hun leermeester opnemen, en de kerk van Waadtland, wel verre van als één man voor de eere van den Christus op te komen, zich voor een goed deel tegen den Christus en voor Prof. Astié verklaart.

Want wel hebben zijn ambtgenooten gevoeld dat er toch iets moest gedaan worden, maar ook zij hebben geen vast standpunt, en kunnen dus hoogstens tegenpruttelen.

Al hun krachtsbetoon heeft dan ook hierin bestaan, dat ze Prof. Astié die dit jaar de openingsrede zou houden, gezegd hebben, dat het beter was, dit jaar de openingrede achterwege te laten.

Fraaie practijk.

De man die van den Christus afziet, mag geen openingspeech houden. Dat zou de eere der school in gevaar brengen. Maar onderwijl mag hij wel college geven, en wel voortgaan de studenten van Lausanne voor zijne anti-Christelijke denkbeelden te winnen.

Prof. Godet is voorzoover we kunnen nagaan de eenige die den ernst van den toestand inziet, en van uit Neufchatel alarm sloeg.

En wat doen nu de volgelingen van Astié in Waadtland? Ze prikkelen het Kantonnaal particularisme. Een professor in Neufchatel heeft geen recht zich met de kerk van Waadtland in te laten.

Zoo diep zonk men te Lausanne reeds.

Alle oecumenisch begrip van de kerk is er te loor geraakt.

En wat is nu de houding van de *Quarterly register* van de zoo hoog geloofde *Presbyterian Alliance?*

Och, zij ziet niets in dit geschil dan een *pijnlijk theologisch disputt.*

Natuurlijk, deze beginsellooze *Alliance* poogt te bloeien op denzelfden giftigen wortel waaruit het kwaad in de Waadtlandsche kerken opschoot.

Denk slechts aan haar onzinnig bedrijf, om een *Common Creed* te laten aannemen.

Natuurlijk zou dat een *Common Creed* moeten zijn, waaraan ook Prof. Astié zijn adhaesie zou kunnen schenken.

Niet genoeg kunnen we onze lezers danken voor de milde bijdragen, die ze voor Kootwijk inzonden.

Reeds bijna twee duizend gulden is, in onze dagen, bij zulk een inzameling een schoon resultaat.

Toch zijn we er nog op verre na niet, en het is misschien goed, dat dit eens duidelijk worde gemaakt.

Kootwijk is het duurste dorp, waarop men van Gereformeerde zijde arbeidt.

Dit ligt deels aan de armoede van dit dorp en deels aan zijn ligging.

Het is namelijk gedeeld in twee gehuchten, of buurten, het één Kootwijk en het andere Kootwijkerbroek. Kootwijk is daarbij het kleinste en telt nog niet één zesde van de bevolking van Kootwijkerbroek.

Nu staat kerk en pastorie in Kootwijk, op anderhalf uur afstands van Kootwijkerbroek.

Dit maakt dat er Zondags twee diensten moeten zijn, één te Kootwijk en één te Kootwijkerbroek, en dat er zoo ook in *beide* gehuchten een Christelijke school moest geopend.

Voor dit kleine dorp is dus in *twee* diensten en in *twee* scholen te voorzien, terwijl de bevolking van beide niet dan een *zeer kleine* bijdrage kan leveren.

Voor die beide kerkelijke diensten is nu per jaar minstens *f* 800, + *f* 150, + *f* 350 = pl. m. *f* 1300 noodig, en bij de beide scholen moet de eerste vijf jaar pl. m. *f* 2500 bij; en later na de aflossing van het geleende geld nog *f* 2000.

Per jaar kost Kootwijk thans dus pl. m. *f* 4000, en later *f* 3500.

Hiervoor ontvingen wij dusver dit jaar bijna *f* 1800, en blijft alzoo nog *f* 2200 ongedekt.

Wel een reden dus voor diegenen onzer lezers die nog *niets* deden, om ook hunnerzijds ons een bijdrage te zenden.

Toch spreekt het vanzelf, dat voor de *kerkelijke* diensten ook van elders hulpe moet dagen.

De Synode te 's-Gravenhage heeft namelijk aan de deputaten van de noodlijdende kerken (zie de Acta) uitdrukkelijk last gegeven, om uit de ingekomen gelden